

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТОКІВ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВ

Присвячено формуванню інформаційних потоків управління витратами та їх особливостей у науково-дослідних, проектних та проектно-вишукувальних підприємствах

Значну увагу проблемам інформаційного забезпечення та управління витратами приділяли в своїх роботах зарубіжні та вітчизняні науковці з управлінського обліку та контролінгу: К. Друрі, Ч. Хорнгрен та Дж. Фостер, Р. Ентоні та Дж. Ріс, Р. Манн, Е. Маєр, М. Пушкар, С. Голов і В. Єфіменко, Л. Нападовська, Ф. Бутинець, Л. Чижевська, Н. Герасимчук, О. Бородкін, В. Ткач та М. Ткач, В. Палій, Г. Карпова. та інші.

Проте, недостатньо дослідженими залишилися питання системи бюджетування і контролю витрат на основі технології отримання інформації про витрати для ухвалення відповідних управлінських рішень, підприємств які займаються виготовленням індивідуального продукту. Використання економічної інформації в управлінні, може бути успішною лише в тому випадку, якщо будуть визначені потреби апарату управління в релевантній інформації. Інформація неістотна, навіть якщо вона цілком достовірна, не може допомогти в ухваленні управлінських рішень; в той же час істотна, але достовірна лише на 95 %, – може виявитися великою підмогою керівнику [3, с. 18.]

Інформаційна система підприємств. Тенденції розвитку систем і методів управління в умовах ринку вимагають адекватної системи інформаційного забезпечення. Україна зараз знаходиться у стадії переходу до ринку, з одного боку, і у стадії переходу від індустріальної до інформаційної (кібернетичної) стадії розвитку – з іншого. Інформація, представлена у самих різних формах, виявилася тим загальним елементом, який властивий усім без виключення процесам управління. Вона є сукупністю відомостей, що зменшують ступінь невизначеності.

Інформація – не просто нові знання, а зміна знань в напрямі розширення уяви спостерігача щодо мети й шляхів її досягнення. Таке трактування терміну “інформація” вимагає постійної оцінки отримання даних і доповнення новими даними в міру необхідності.

Надання самостійності підприємствам в рішенні поточних питань їх, виробничої діяльності викликає потребу мати інформаційну систему для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень. Виняткова роль в процесі ухвалення управлінського рішення належить формуванню облікової інформації про витрати на виробництво, яка в даний час громіздка, неефективна і не задовольняє потребам управління.

Значення інформації в останні роки особливо зросло унаслідок декількох чинників:

- ускладнення господарських зв'язків, зростання потреб і засобів їх задоволення;
- створення ПЕОМ ;
- фундаментальні теоретичні відкриття, які привели до народження важливих наук – кібернетики, теорії інформації, теорії дослідження операцій.

Сучасний стан інформаційного забезпечення системи управління витратами не відповідає вимогам, що пред'являються, в ринкових умовах із наступних причин:

1. Недооцінення інформаційних ресурсів. Не всі повідомлення є інформаційним ресурсом до того часу, поки вони не будуть оцінені користувачем. Тому, зафіксована, але не оцінена інформація не є інформаційним ресурсом. Завдання полягає в тому, щоб перетворити розсіяну й зафіксовану інформацію в документах в інформаційні ресурси.

2. Нерозуміння особливостей інформаційних ресурсів. На відміну від матеріальних, енергетичних, трудових і фінансових ресурсів, інформаційні ресурси характеризуються наступними відмінними особливостями: невичерпані – з часом не зникають, а приростають; багаторазовість використання; цінність в об'єднанні з чинниками виробництва; високонаукоємність; вони легко зберігаються й передаються.

3. Відсутність єдності не тільки в переліку назв вимог та і їх якісних характеристиках. Наприклад, “під корисністю” розуміється “інформації належить привертати увагу керівників до сфер потенційного ризику і об'єктивно оцінювати роботу менеджерів підприємства” [1, с. 16], або “корисність” визначається, як “ефект від використання інформації повинен перекивати витрати на її отримання” [3, с. 150]. Доцільність трактується як “релевантність”, “своєчасність” і навіть “повнота” [5, с. 37], хоча ці вимоги, різні по своїх якісних характеристиках.

Виходячи з трактування науковців щодо управлінської інформації та вимог ринкових умов, стандартні вимоги до управлінської інформації, можна подати у вигляді таблиці 1.

У теорії інформації математично доведено, що існує якийсь мінімальний об'єм інформації, без якого ефективно управління неможливе. Надлишок даних теж не благо, а деколи навіть більша біда, ніж їх недолік. Зайві відомості переповнюють канали системи управління, працівники, нерідко виявляються не в змозі визначити дійсно потрібні і важливі відомості від малоцінних і таких, що взагалі не відносяться до справи. Якість рішень при цьому не поліпшується, оскільки замість аналізу інформації час йде на пошук і відбір її. Створення інформаційної системи, яка адекватно відображає господарську діяльність підприємства, є однією з найскладніших проблем, які повинні бути вирішені в першу чергу.

Таблиця 1. Система вимог до управлінської інформації і їх якісна характеристика

№ п/п	Вимоги	Якісна характеристика
1	Адресність (функціональність)	Внутрішньовиробнича облікова управлінська інформація повинна надаватися конкретним адресатам відповідно до їх цілей.
2	Переважання економічного змісту над формою	Економічний зміст управлінської інформації повинен переважати над його юридичною формою.
3	Своєчасність (оперативність)	Інформація за витратами надається в терміни, що дають можливість зорієнтуватися і своєчасно ухвалити управлінське рішення.
4	Зрозумілість	Інформація повинна бути зрозумілою для користувача з певним рівнем знань, проте не виключає отримання необхідної складнішої інформації.
5	Достовірність	Інформація не повинна містити істотних помилок, упереджених оцінок, а реально відображати господарську ситуацію.
6	Достатність	Інформація не повинна бути надмірною і відволікати увагу її споживача на неістотні або відомості, що не відносяться до справи.
7	Релевантність	Інформація вважається доречною, якщо вона впливає на економічні рішення користувачів і допомагає їм оцінювати минулі, справжні або майбутні події.
8	Зіставність	Інформація повинна бути порівнювана з плановими (нормативними, стандартними) показниками по різних формах і показниках за часом.
9	Економічність	Економічний ефект від використання інформації повинен перевищувати витрати на її отримання і забезпечення системи управління.
10	Корисність	Інформація необхідна менеджерам для об'єктивної оцінки дій і ухвалення рішень.

Під системою інформації (стосовно управління) розуміють звичайно те, за допомогою чого виходить інформація для ухвалення рішень і яка є організованою сукупністю даних про внутрішні і зовнішні умови діяльності підприємства і про їх бажаний стан [3, с. 146.]

Кожна нова версія інформаційної системи повинна забезпечити, принаймні, такі основні вимоги:

- розширення систем для задоволення нових вимог;

- збільшення видів інформаційної обробки і форм інформаційного обслуговування споживачів послуг системи, підвищення рівня інтелектуальності в обробці інформації;

- розвиток зовнішніх комунікаційних систем;

- розвиток програмного забезпечення системи, отримання нових форм вхідних і вихідних документів, автоматизації обробки даних;

- удосконалення організаційно-технологічного обслуговування з метою підвищення оперативності, якості інформаційної обробки й обслуговування [4, с. 186].

Управління витратами проектноорієнтованих підприємств. Не зважаючи на різну спрямованість діяльності проектноорієнтованих підприємств і відповідно продуктів, які на них створюються, існують спільні особливості внутрішньовиробничого середовища підприємства, пов'язані із характерними рисами дискретного виробничого процесу за окремими видами робіт, які є ключовими в управлінні витратами. Сутність дискретного виробничого процесу за окремими видами робіт полягає в наявності зовнішньої ініціативи початку робіт за кожним окремим замовленням на виготовлення продукту з високим ступенем індивідуалізації.

При цьому ми виходимо із передумови, що проект – це комплекс робіт по виконанню індивідуального замовлення на виробництво продукції із визначеними замовником

кількісними та якісними характеристиками у встановлені строки з визначеною кошторисною вартістю виконання робіт. Замовник, визначає споживчі властивості продукту, строки його виробництва і бере на себе зобов'язання по оплаті в розмірі договірної ціни продукту, яка визначається до початку процесу виробництва. Тобто весь комплекс робіт по виробництву продукту здійснюється за замовленням і регламентується договірними відносинами. Так як ціна продукту визначається до початку виробничого процесу, основною проблемою для підприємства є дотримання планового кошторису на виконання робіт з метою недопущення перевищення фактичних витрат установленого у контрактній ціні планового рівня. Отже, в процесі формування контрактної ціни продукту необхідно враховувати вплив широкого спектру факторів як внутрішнього, так і зовнішнього середовища функціонування підприємства [2].

Специфіка ланцюжка формування вартості продукту з високим ступенем індивідуалізації полягає у тому, що процес реалізації розподіляється на два етапи: перший етап – це реалізація замовнику проектної ідеї й підписання контракту на проведення робіт, другий етап полягає у поетапній передачі замовнику продукту і завершується підписанням підсумкового Акту прийому виконаних робіт на завершальній фазі передачі в експлуатацію замовнику предмета угоди.

Під час виконання робіт за проектом використання ресурсів зумовлює витрати підприємства, відповідно до П(С)БО 16 “Витрати”, які повертаються на підприємство у формі економічних вигід – доходу, відповідно до П(С)БО 15 “Дохід”, на другому етапі процесу реалізації. При цьому враховуються вимоги калькулювання продукції та робіт відповідно до Типових положень... [6; 7].

Важливість врахування взаємозв'язків при формуванні інформаційних потоків в системі управління витратами підприємства підвищується із збільшенням кількості організацій, які залучаються до реалізації проекту, так як ефективність управління

витратами проекту залежить від вчасного надання інформації певного виду, що потребує координації дій різних учасників проекту. Отже, спостерігається взаємозв'язок між системами управління витратами всіх підприємств – учасників проекту.

Якщо ці взаємозв'язки розглядати за умов жорсткої регламентації виконання проекту у часі, то швидкість і повнота надання інформації має дуже вагомe значення для завершення проекту із запланованим рівнем бюджету. Але необхідно мати на увазі, що із збільшенням проекту збільшується і система управління витратами, через що постає проблема адаптації та оптимізації інформаційних потоків.

В цьому процесі основна увага організацій – менеджерів проекту сконцентрована на забезпеченні ефективного механізму контролю за витратами і координації робіт за контрактом, які будуть виконуватись власними силами, а також силами субпідрядних організацій за субконтрактами. Організації, які виконують роботи за субконтрактами, зосереджують діяльність на календарному детальному плануванні лише тих робіт, які виконуються за субконтрактом, розрахунку та контролю фактичних витрат організації і вчасній передачі обсягів виконаних робіт головній організації. Отже, вплив зовнішніх факторів на систему управління витратами проекту проявляється також у формуванні вимог до структуризації вхідної та вихідної інформації про операційні витрати підприємства для прийняття комплексних управлінських рішень щодо ціноутворення і управління грошовими потоками та розробки і корегування конкурентних стратегій підприємства.

Трирівнева інформаційна система управління витратами підприємств.

Для забезпечення управління витратами, що відповідає сучасним вимогам, виникає необхідність створення моделі автоматизованої обробки інформації для ухвалення рішень. Інформаційні системи розробляють відповідно основним функціям управлінських працівників на підприємствах.

У схему формування інформаційних потоків повинні бути включені робочі місця всіх працівників, функціональні обов'язки яких хоч би якоюсь мірою пов'язані з формуванням витрат.

Загальновизнаною вважається трирівнева система формування управлінської інформації:

1. Формування і підготовка первинної інформації безпосередньо на місці її виникнення. Первинні дані реєструються безпосередньо на робочому місці, де вони виникають, і передаються по певному ланцюжку.

2. Проведення контролю первинної інформації, систематизування і узагальнення по комплексах завдань, моделювання ухвалення управлінських рішень даної категорії.

3. Аналіз роботи структурних підрозділів на підприємстві в цілому, а також узагальнення зведених даних, пов'язаних з рішенням регламентних задач з складанням і моделюванням ухвалення управлінських рішень поточного і стратегічного напрямів.

Проведені дослідження діючої практики інформаційного забезпечення управління витратами дозволило розробити інформаційну технологію отримання даних для ухвалення управлінських рішень (див.рис. 1).

Забезпеченість інформацією є важливим елементом системи управління і треба прагнути до того, щоб зміни в господарському механізмі були враховані при формуванні інформації про об'єкти управління.

Висновки та перспективи подальших досліджень:

1. Складність процесу управління витратами підприємства полягає у зовнішній ініціативі початку робіт за контрактом.

2. Проблема взаємовідповідності і скоординованості інформаційних щодо оптимізації витрат організації, на рівні окремого проекту у складі витрат підприємства.

3. Підсистеми управління кошторисною вартістю проектів (управління вартістю замовлень чи контрактів) є до певної міри тимчасовими утвореннями, які діють протягом операційного циклу виготовлення продукту.

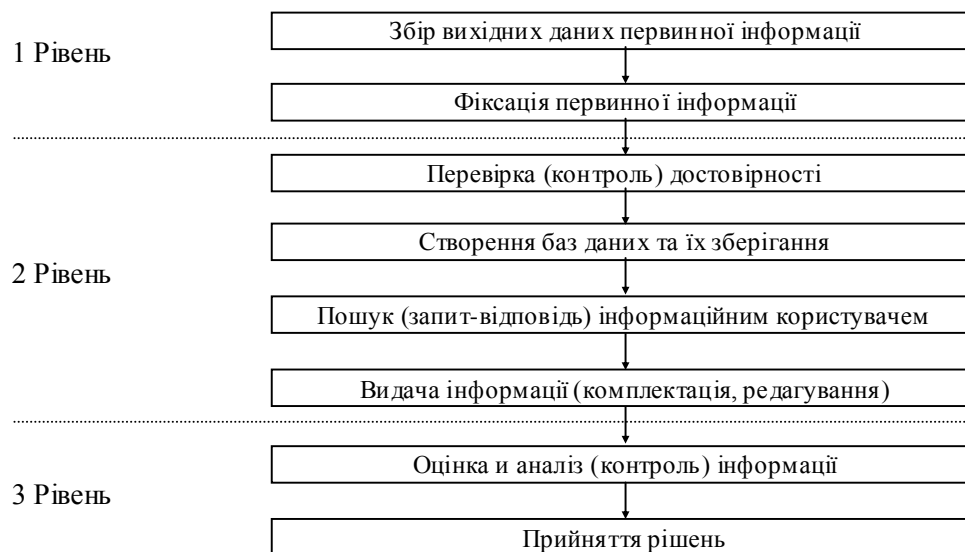

Рис. 1. Управління витратами при трирівневій системі формування управлінської інформації.

Створити ідеальні інформаційні моделі, які б абсолютно точно і раціонально відображали економічні процеси, практично неможливо. Певна частина інформації відображатиметься неодноразово і, завдання при побудові інформаційної системи – звести цю повторюваність до мінімуму. Для цього потрібно:

- розробити процедуру отримання даних про витрати, визначені стандартні вимоги до інформації і їх якісні характеристики;

- розробити модель комунікаційних зв'язків в управлінні процесом бюджетування витрат ;

- створити трирівневу концептуальну модель обробки управлінської інформації про витрати, яка зводить до мінімуму її повторюваність і забезпечує підвищення ефективності системи управління витратами;

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вахрушина М.А. Бухгалтерский управленческий учет: Учебное пособие / ВЗФЭИ. – М.: ЗАО “Финстатинформ”, 1999. – 359 с.

2. Дитхелм Г. Управление проектами в 2т.: Пер. с нем. – СПб.: Издательский дом „Бизнес-пресса”, 2004. – Т.2. – 288с.

3. Контроллинг как инструмент управления предприятием / Е.А. Ананькина, С.В. Данилочкин, Н.Г. Данилочкина и др.; Под

ред. Н.Г. Данилочкиной. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1998. – 279 с.

4. Пушкар М.С. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні (теоретико-методологічні аспекти): Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, 1999. – 422 с.

5. Соловьева О.В. Зарубежные стандарты учета и отчетности. Уч. пос. – М.: “Аналитика-Пресс”, 1998. – 288 с.

6. Типове положення з обліку і калькулювання собівартості будівельно-монтажних робіт. Затверджено постановою Кабінету міністрів України від 9 лютого 1996р. № 186 // Все про бухгалтерський облік. – 1999. – № 43 (346). – С. 14-26.

7. Типове положення з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції у промисловості. Затверджено постановою Кабінету міністрів України від 26 квітня 1996р. № 473 // Діло. – 1996. – № 78. – С.86.

ІЛЬЧЕНКО О.О. – аспірант Державної академії статистики, обліку та аудиту